Vol 4 Issue 5 Feb 2015

ISSN No : 2249-894X

Monthly Multidisciplinary Research Journal

Review Of Research Journal

Chief Editors

Ashok Yakkaldevi
A R Burla College, India

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Welcome to Review Of Research

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2249-894X**

Review Of Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Fabricio Moraes de AlmeidaFederal
University of Rondonia, Brazil

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Xiaohua Yang
University of San Francisco, San Francisco

Karina Xavier
Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA

May Hongmei Gao
Kennesaw State University, USA

Marc Fetscherin
Rollins College, USA

Liu Chen
Beijing Foreign Studies University, China

Mabel Miao
Center for China and Globalization, China

Ruth Wolf
University Walla, Israel

Jie Hao
University of Sydney, Australia

Pei-Shan Kao Andrea
University of Essex, United Kingdom

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Ilie Pintea
Spiru Haret University, Romania

Mahdi Moharrampour
Islamic Azad University buinzahra Branch, Qazvin, Iran

Titus Pop
PhD, Partium Christian University, Oradea,
Romania

J. K. VIJAYAKUMAR
King Abdullah University of Science & Technology,Saudi Arabia.

George - Calin SERITAN
Postdoctoral Researcher
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences
Al. I. Cuza University, Iasi

REZA KAFIPOUR
Shiraz University of Medical Sciences
Shiraz, Iran

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

Nimita Khanna
Director, Isara Institute of Management, New Delhi

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur

P. Malyadri
Government Degree College, Tandur, A.P.

S. D. Sindkhedkar
PSGVP Mandal's Arts, Science and Commerce College, Shahada [M.S.]

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

C. D. Balaji
Panimalar Engineering College, Chennai

Bhavana vivek patole
PhD, Elphinstone college mumbai-32

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play (Trust),Meerut (U.P.)

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

Jayashree Patil-Dake
MBA Department of Badruka College Commerce and Arts Post Graduate Centre (BCCAPGC),Kachiguda, Hyderabad

Maj. Dr. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

AR. SARAVANAKUMARALAGAPPA
UNIVERSITY, KARAIKUDI,TN

V.MAHALAKSHMI
Dean, Panimalar Engineering College

S.KANNAN
Ph.D , Annamalai University

Kanwar Dinesh Singh
Dept.English, Government Postgraduate College , solan

More.........

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.ror.isrj.org

Review Of Research
ISSN:-2249-894X
Impact Factor : 3.1402(UIF)
Vol. 4 | Issue. 5 | Feb. 2015
Available online at www.ror.isrj.org

बीड जिल्ह्यातील नगदी पिकांच्या उत्पादनाचा कल

संतोष हरिभाऊ कणसे[१] , एच. एन. रेडे[२]

[१]संशोधक विद्यार्थी, भूगोल विभाग , श्री छत्रपती शिवाजी महाविद्यालय , उमरगा, जि. उस्मानाबाद.
[2]संशोधक मार्गदर्शक भूगोल विभाग , श्री छत्रपती शिवाजी महाविद्यालय , उमरगा, जि. उस्मानाबाद.

सारांश :— प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये बीड जिल्ह्यातील निवडक नगदि पिकांच्या उत्पादनाचा कल अभ्यासलाआहे. अभ्यासक्षेत्रात मागील दोन दशकांपासून नगदि पिकाखालील क्षेत्रात वाढ झाल्याने एकूण उत्पादनात मोठी वृध्दि झाली आहे. सन १९९१-९२ मध्ये ऊसाचे दरहेक्टरी उत्पन्न ७५००० कि.ग्रॅम होते; तर २०११-१२ मध्ये ऊसाचे दरहेक्टरी उत्पन्न ७५००० कि.ग्रॅम नोंदले गेले. याचा अर्थ संशोधन काळात दर हेक्टरी उत्पन्नात २२.२२% वृध्दि संशोधन काळात निर्देशनास आली. सुर्यफुलाचे दरहेक्टरी उत्पन्न ६५० कि.ग्रॅम वरुन (१९९१-९२) १६३० कि.ग्रॅम (२०११-१२) पर्यंत पोहचले. ऊस,कापूस, भुईमुग इ. निवडक पिकांच्या दर हेक्टरी उत्पन्नात वृध्दि झाल्याने नगदी पिकांच्या एकूण उत्पादनात वाढ झाली आहे.

विशेषसंज्ञा : नगदि पिके, अवर्षणग्रस्त प्रदेश, दर हेक्टरी उत्पन्न, संयुक्त विकासदर.

प्रस्तावना :—

मराठवाड्यातील आठ जिल्ह्यापैकी बीड हा एक जिल्हा आहे. अवर्षणग्रस्त व कृषि विकासात मागासलेला जिल्हा अशी बरीच काळ जिल्ह्याची ओळख होती. जिल्ह्यात बालाघाटच्या डोंगररांगा पसरल्या असून, जिल्ह्याचा उत्तरेकडील भाग गोदावरी खोऱ्यात तर दक्षिणेकडील भाग मांजरा या गोदावरीच्या उपनदीच्या खोऱ्यात येतो. गेवराई व माजलगांव तालुक्यातील जमिनी वगळता बाकीच्या तालुक्यात बहुतेक पातळ व खडकाळ जमिनीचे प्रमाण अधिक आहे. जिल्ह्यात पावसाचे प्रमाण बरेच कमी असून तो अनियमित व लहरी स्वरुपाचा आहे. त्यामुळे बराचकाळ शेती ही उदरनिर्वाहक स्वरुपाची होती. परंतु मागील चार दशकापासून जिल्ह्यात अनेक जलसिंचन योजना कार्यान्वित झाल्या आहेत.शेतीस जलसिंचन उपलब्ध झाल्याने पिक प्रारुपात परिवर्तन होऊन, उदरनिर्वाह पिकांची जागा हळुहळू नगदी पिके घेत आहेत. नगदी पिकांच्या विक्रीतून मोठा आर्थिक फायदाहोतो. त्यामुळे ही पिके घेण्याकडे शेतकऱ्यांचा कल वाढत आहे.नगदी पिकांचे उत्पादन व दर्जा वाढविण्यासाठी शेतकरी आधुनिक कृषि तंत्रज्ञानाचा वापर करीत आहे.

उद्देश ***:***सदरील शोध निबंधाचा मुख्य उद्देश निवडक नगदी पिकांच्या उत्पादनाचा कल अभ्यासणे.

अभ्यासक्षेत्र : बीड जिल्हा औरंगाबाद विभागाच्या पश्चिमेस मध्यभागी वसलेलाआहे. हा जिल्हा १२°२८' ते १९°२८' या उत्तर अक्षांशा वर आणि ७४°५४' ते ७६°५७' या पुर्व रेखांशावर आहे. गोदावरी नदी जिल्ह्याच्या उत्तर सिमेवरुन वाहते. बालाघाट डोंगर रांगा जिल्ह्यातील प्रमुख रांगा आहेत. जिल्ह्याचे एकूण क्षेत्रफळ १०६१५.३ चौ.कि.मी. आहे. ते महाराष्ट्राच्या ३.४४% आहे. हवामानाच्या दृष्टीने वर्षाचे तीन भाग पडतात.जुन ते सप्टेंबर या महिन्यात हवा उष्ण असली तरी पावसाळी वातावरणामुळे त्यात थोडा गारवाअसतो. ऑक्टोंबर ते फेब्रुवारी ह्या महिन्यात हवा कोरडी व थंड असते. नोव्हेंबर ते जानेवारी या महिन्यात आधुनमधुन काही दिवस थंडीची लाट येते. मार्च ते मे महिन्यात हवामान उष्ण व कोरडे असते. पावसाचे वार्षिक सरासरी प्रमाण ७२०.१० मि.मि. आहे.

माहितीस्त्रोत आणि संशोधन पध्दती :प्रस्तुत शोध निबंधास लागणारी आकडेवारी दुय्यम स्वरुपाची आहे. जिल्हा आर्थिक व सामाजिक समालोचन व जिल्हासांख्यिकी विभाग हे साधन सामुग्रीचे मुख्य स्त्रोत आहेत. उपलब्ध माहितीचे योग्य संस्कारण करुन हि माहिती स्तंभाद्वारे दर्शविलेली आहे. शेकडा प्रमाण पध्दतीचा उपयोग केला आहे. निवडक नगदि पिकाच्या उत्पादनाचा संयुक्त विकासदर खालील सुत्राने काढला आहे.

$$y = ab^t$$

जेथे,

y = is the variable for which the growth rate is calculated

a = amount of the initial time.
b = 1 tr, (r= compund growth rate)
t = time variable

विषय विवेचन :सारणी क्र. १ आणि आलेख क्र. १ नुसार ऊसा चे दर हेक्टरी उत्पन्न (१९९१-९२) ७५९७९ कि.ग्रॅम होते, तरसन २०११-१२ या वर्षामध्ये ऊसा चे दर हेक्टरी उत्पन्न ७५००० कि.ग्रॅम नोंदले गेले. संशोधन काळात ऊसा च्या दरहेक्टरी उत्पन्नात चढ उतार झाल्याचे निर्देशनास आले. कापसाचे दर हेक्टरी उत्पन्न १६२ गाठीवरुन (१९९१-९२) ते १९८ गाठी (२०११-१२) एवढे झाले. (१गाठ= १८० कि.ग्रॅम) सन २०११-१२ या वर्षामध्ये सर्वात जास्त दर हेक्टरी कापसाच्या गाठीची नोंद झाली. कापूस हे जिल्ह्यातील महत्वाचे नगदी पिक आहे. तेलबियामध्ये सुर्यफुल हे महत्वाचे नगदी पिक आहे. संशोधन काळात सुर्यफुलाच्या सरासरी दर हेक्टरी उत्पन्नात वृद्धि झालीआहे.

सारणी क्र.१ बीड जिल्ह्यातील नगदि पिकाच्या दर हेक्टरी उत्पन्नाचा कल

A. H$.	{ZdSH$ ZJXr {nH$	df				
		1991-92	1995-96	2001-02	2005-06	2011-12
1	D$g	75979	65882	69000	78000	75000
2	H$mng	162	190	230	220	198
3	g`\$c	650	882	1146	1310	1630
4	^B_J	869	740	1010	1330	1510
5	{_aMr	426	330	290	250	230
6	h i X	999	780	640	682	550

स्त्रोत :
१) आर्थिक व सामाजिक समालोचन बीड जिल्हा (१९९१ ते २०१२)
२) ऊसाचे उत्पन्न ड्रेस्टक्रेन च्या स्वरुपात
३) कापसाचे उत्पादन गाठीच्या स्वरुपात, १ गाठ = १८० कि.ग्रॅम.

सन १९९१-९२ या काळात सुर्यफुलाचे दरहेक्टरी उत्पन्न ६५० कि.ग्रॅम होते. तर सन २०११-१२ या वर्षात दरहेक्टरी उत्पन्न १६३० कि.ग्रॅम झाले. संशोधनकाळात सुर्यफुलाच्या दरहेक्टरी उत्पन्नात १५०.७६% ने वाढ झाली आहे. भुईमुगाचे दरहेक्टरी उत्पन्न ८६९ कि.ग्रॅम वरुन (१९९१-९२) १५१० कि.ग्रॅम (२०११-१२) पर्यंत

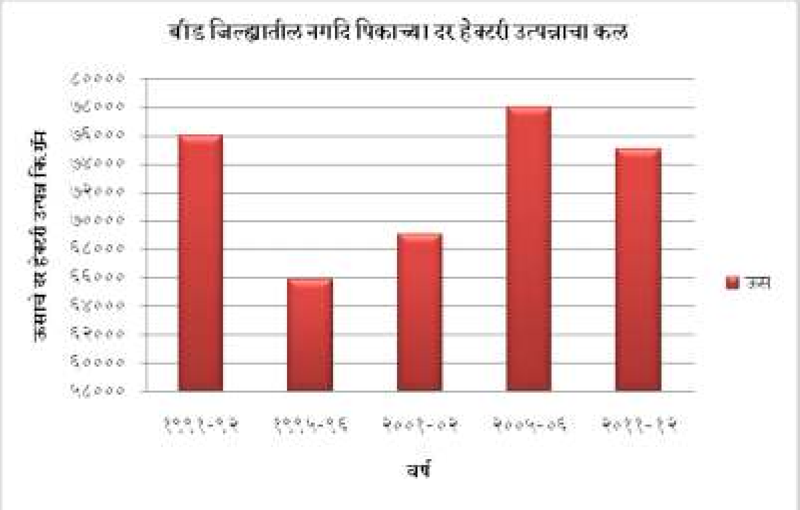

आलेख क्र. १ अ

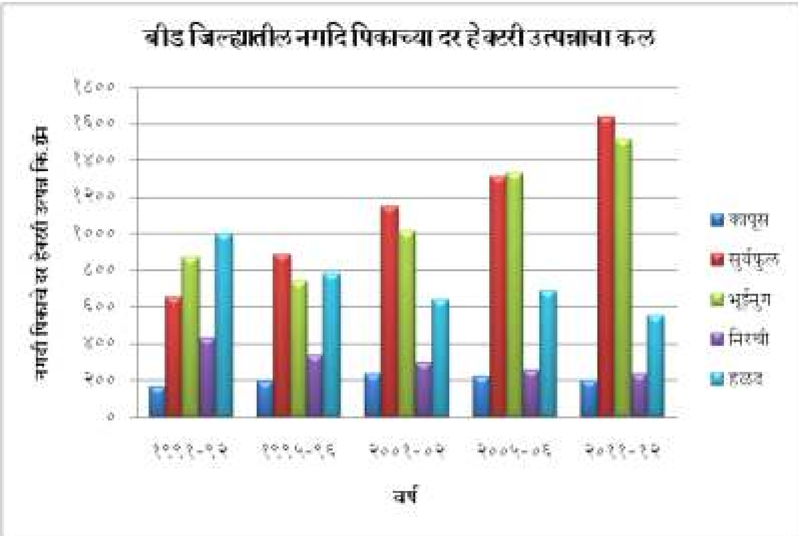

आलेख क्र. १ ब

पोहचले आहे. जलसिंचनाची सुविधा उपलब्ध असलेल्या भागात उन्हाळ्यामध्येही सुर्यफुल व भुईमुगाची पेरणी केली जाते. संशोधनकाळात मिरचीच्या दर हेक्टरी उत्पन्नात सतत घट होत गेली आहे. तसेच हळदीच्या दरहेक्टरी उत्पन्नाची नोंद १९९१-९२ मध्ये९९९ कि.ग्रॅम, १९९५-९६ मध्ये ७८० कि.ग्रॅम आणि शेवटी २०११-१२ मध्ये ५५० कि.ग्रॅम झाली.

थोडक्यात जलसिंचनाच्या सुविधामध्ये झालेली वृद्धि सुधारीत बी-बियाणे, रासायनिक खते इ. मुळे नगदि पिकांच्या दरहेक्टरी उत्पन्नात संशोधनकाळात वृध्दि झाली आहे.

सारणी क्र. २ बीड जिल्ह्यातील नगदि पिकांचे उत्पादन आणि त्याचा संयुक्त विकासदर

A. H$.	{ZdSH$ ZJXr {nH$	ZJXr {nH$mMCËnmXZ (hOma _Qr H$ QZm_Ü`)		CËnmXZmVrc ~Xc _.QZ	à{VeV ~Xc	g`º$ {dH$mgXa 1991-2012
		1991-92	2011-12			
1	D$g	721.800	5396.79	4674.99	647.66	5.14
2	H$mng	65.700	237.757	172.057	261.88	2.40
3	g`\$c	0.477	0.879	0.402	84.27	0.90
4	^B_J	2.390	2.905	0.515	21.54	0.10
5	{_aMr	0.200	0.170	-0.03	-15.00	-0.03
6	hiX	0.731	0.540	-0.191	-26.12	-0.20

स्रोत : संशोधकाने संकलित केले.

सारणी क्र. २ नुसार ऊसाचे उत्पादन ७२१.८०० हजार मेट्रीक टना (१९९१-९२) वरुन ५३९६.७९ हजार मे.टन नोंदलेगेले. याच काळात ऊसाचे एकूण लागवडीखालील क्षेत्र ११% वरुन १८% पर्यंत पोहचले. निवडक नगदि पिकाच्या एकूण उत्पादना पैकी सुमारे ९५% उत्पादन ऊसाचे आहे. कापसाचे उत्पादन ६५.७०० हजार मे.टनावरुन २३७.७५८ हजार मे.टनापर्यंत पोहचली आहे. संशोधन काळात कापसाच्या एकूण उत्पादनामध्ये २६१.८८% वृध्दि झाली. सन १९९१-९२ मध्ये सुर्यफुलाचे उत्पादन ०.४७७ हजार मे.टन होते. ते सन २०११-१२ यावर्षामध्ये ०.८७९ हजार मे.टन झाले. सुर्यफुलाच्या उत्पादनात ८४.२७% ने वृध्दि संशोधन काळात झाली. भुईमुगाच्या एकूण उत्पादनात संशोधन काळात सकारात्मक वृध्दि झाली. मिरची व हळद या पिकाच्या एकूण उत्पादनात संशोधन काळात नकारात्मक वृध्दि निर्देशनास आली आहे. संशोधन काळात ऊस, कापूस, सुर्यफुल व भुईमुग पिकाच्या उत्पादनात अनुक्रमे ४६७४.९९ ह.मे.टन, १७२.०५७ ह.मे.टन, ०.४०२ ह.मे.टन व ०.५१५ ह.मे.टन वाढ अनुभवास आलीआहे. निवडक नगदि पिका पैकी ऊस,कापूस, सुर्यफुल व भुईमुग या पिकांचा संयुक्त विकास ऋणात्मक आलाआहे.

सारांश : नगदि पिकाचा उत्पादनात अधिकाधिक वृध्दि होत आहे. परंतु मिरची, हळद या अभ्यासाकरीता निवडलेल्या पिकाच्या उत्पादनात घट झाली आहे. कापूस या पिकाच्या उत्पादनात मोठ्या प्रमाणात वृध्दि झाली आहे. परंतु ऊसाच्या उत्पादनात घट झालीआहे. तेलबिया पिकामध्ये सुर्यफुलाचा दरहेक्टरी व एकूण उत्पादनात वृध्दि झाली आहे. नगदी पिकाच्या लागवडीमध्ये अभ्यास क्षेत्रातील आर्थिक व सामाजिक परिस्थितीत बदलहोतआहे.

संदर्भ :

1Adam, J. and Bumb, B.(1979)Determinants of Agricultural Productivity in Rajasthan India. The Impact of Inputs, Technology and context on land productivity. Economic Development and Cultural Change Vol. 27, PP.705-710
2Chouhan, T.S.(1987)Agricultural Geography, Jaipur Academic Publisher PP. 85-87
3Kahlon, A.S.(1970)Impact of New farm Technology on Farm produce in Panjab Productivity Vol. 21, No.3 P.90
4Singh, J and Dhillon, S.S.(1985)Agricultural Geography, New Delhi, Tata McGraw Hill Publishing Company PP.11-13
5Singh, Usha(1985)Impact of Water resources on Agricultural Productivity of Lucknow District U.P. The National Geographical Journal of India Vol. 31, No. 3, PP.228-231
6Socio-Economic Review and District Statistical Abstractor Beed District (1991-92 to 2011-12)

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,
We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Books Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- Directory Of Research Journal Indexing
- International Scientific Journal Consortium Scientific
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- DOAJ
- EBSCO
- Crossref DOI
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Review Of Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.ror.isrj.org